

Produktivnost rada u BiH – uslov za jačanje konkurentnosti –

Sadržaj

1. Sažetak.....	3
2. Pokazatelji produktivnosti.....	4
3. Produktivnost rada u Bosni i Hercegovini	5
4. Identifikacija problema niske produktivnosti rada.....	7
5. Faktori koji utiču na produktivnost rada	10

1. Sažetak

Rast produktivnosti rada je osnovni preduslov za dugoročan i stabilan ekonomski razvoj, te za jačanje konkurentne pozicije domaće ekonomije.

Stoga, mjerenje efikasnosti proizvodnje proizvoda/usluga jedan je od ključnih upravljačkih prioriteta. Praćenje pokazatelja produktivnosti rada povezano je i sa područjima kao što su neformalna ekonomija, radno zakonodavstvo, obrazovna politika, politika plata u javnom i realnom sektoru, politika zaduživanja itd.

Povećanje plata bi trebalo proizlaziti iz povećanja produktivnosti rada, a ne iz zaduživanja, tako da niska produktivnost rada ograničava mogućnosti za održivo povećanje plata. Takođe, servisiranje javnog duga može postati ozbiljan problem ukoliko produktivnost rada u narednom periodu ne bude značajnije rasla.

Rezultati analize ukazuju na to da bh ekonomija ima problem niske produktivnosti, uprkos trendu blagog rasta posljednjih pet godina. Naime, u 2011. godini, produktivnost mjerena odnosom BDP-a i broja zaposlenih je iznosila 37.792 KM po zaposlenom, a u 2015. godini 39.586 KM po zaposlenom.

Uporedni podaci o produktivnosti rada sa zemljama članicama Evropske unije pokazuju da je Bosna i Hercegovina na 31% od EU prosjeka.

U Federaciji BiH produktivnost je takođe imala kontinuiran blagi trend rasta u posmatranom petogodišnjem periodu.

Detaljnija analiza produktivnosti po sektorima pokazuje da prerađivačka industrija u FBiH ima četiri do pet puta nižu produktivnost rada u odnosu na prosjek Evropske unije. Drugim riječima, to znači da prosječan radnik u prerađivačkoj industriji u EU za jedan dan proizvede više nego radnik u BiH za četiri dana.

Zbog ovako niskog nivoa produktivnosti rada u BiH pa tako i sporog ekonomskog rasta, potrebno je dati prioritet mjerama koje podstiču produktivnost rada, posebno u onim sektorima koji su prepoznati kao strateški. Potrebna su značajnija ulaganja u ljudski kapital, tehnologiju i infrastrukturu. Ključno je usmjeriti mjere ekonomske politike ka povećanju produktivnosti, što će povećati konkurentnost domaće privrede i stvoriti uslove za rast zaposlenosti.

U suprotnom, BiH može krenuti putem rasta neformalne ekonomije, niskih plata i sve lošijeg životnog standarda građana.

2. Pokazatelji produktivnosti

Opšteprihvaćena definicija produktivnosti jeste odnos između obima proizvodnje i obima utrošenog rada za proizvodnju. Tačnije, produktivnost u suštini mjeri koliko se efikasno koriste proizvodni resursi, poput rada i kapitala, za proizvodnju određenog nivoa proizvoda i usluga. Smatra se da je produktivnost rada ključni pokretač ekonomskog rasta i konkurentnosti pa tako i životnog standarda. Stoga je izuzetno važno imati uporedive pokazatelje produktivnosti da bi se procijenile ekonomske performanse jedne države s performansama drugih država. Podaci o produktivnosti rada su važni za ekonomske analize kao i za razumijevanje faktora koji pokreću ekonomski rast. Takođe, praćenje produktivnosti rada unutar djelatnosti daje sliku o tome gdje je proizvodnja efikasna, a gdje su eventualno potrebna ulaganja u tehnološki napredak i sl. Praćenje razvoja produktivnosti rada je stoga ključno za kreatore politika.

Postoji više različitih pokazatelja produktivnosti. Odabir pokazatelja pri analizi produktivnosti može odražavati fokus ekonomske politike, ali i sama dostupnost podataka takođe igra važnu ulogu.

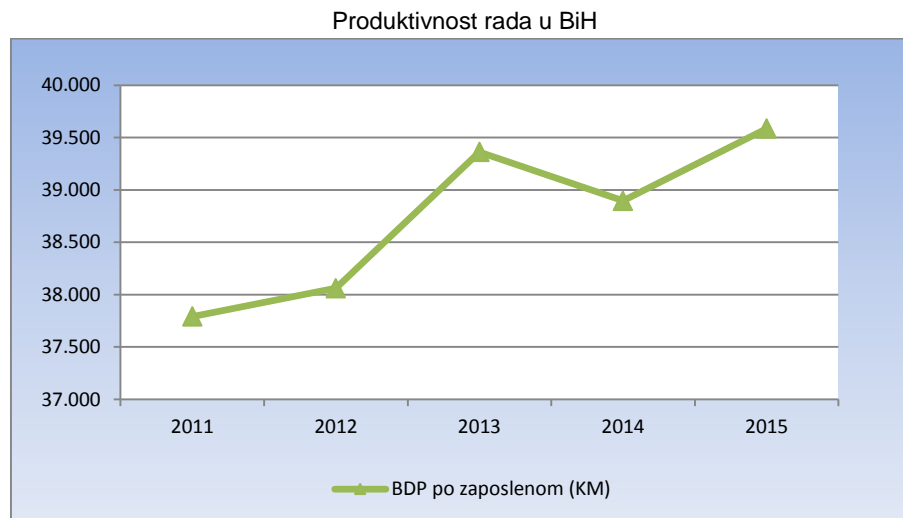
Produktivnost rada je najbolje mjerena kao BDP po utrošenom radnom satu i jedan je od najčešće korištenih pokazatelja produktivnosti. Ovako prikazana produktivnost bolje mjeri efikasnost rada nego na primjer drugi često korišten pokazatelj produktivnosti rada baziran na broju zaposlenih. Nažalost, podaci o broju radnih sati nisu dostupni za sve države, tako da se u analizama produktivnosti nekad moraju koristiti manje dobri pokazatelji. Ukupan broj zaposlenih se stoga često koristi kao približna mjera za utrošeni rad.

3. Produktivnost rada u Bosni i Hercegovini

Analiza produktivnosti rada je urađena za Bosnu i Hercegovinu i entitete, te za zemlje okruženja i prosjek EU28 zbog međunarodne uporedivosti.

Prethodno je navedeno da se produktivnost rada najbolje mjeri odnosom BDP-a i utrošenih radnih sati. Međutim, obzirom da u našoj državi još uvijek nije razvijena metodologija za sveobuhvatno statističko praćenje podataka o fondu ukupno utrošenih radnih sati, analiza je bazirana na indikatoru produktivnosti rada koji predstavlja odnos BDP-a i ukupnog broja zaposlenih.

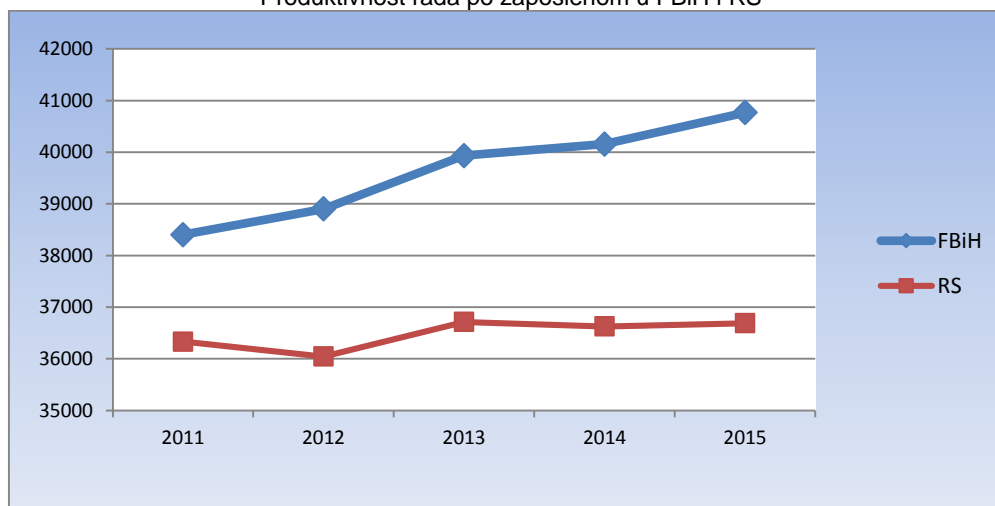
U periodu 2011.- 2015. godine produktivnost u BiH je imala kontinuiran blagi trend rasta, sa 37.792 KM po zaposlenom u 2011. godini, na 39.586 KM po zaposlenom u 2015. godini.

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Posmatrajući entitete, evidentno je da je produktivnost rada bila konstantno viša u FBiH u odnosu na RS u cijelom periodu. U 2011. godini, produktivnost rada u FBiH iznosila je 38.403 KM, te je porasla na 40.767 KM po zaposlenom u 2015. godini. Podaci za RS ukazuju na nižu produktivnost, koja je u 2011. godini iznosila 36.333 KM, a u 2015. godini tek 36.688 KM po zaposlenom.

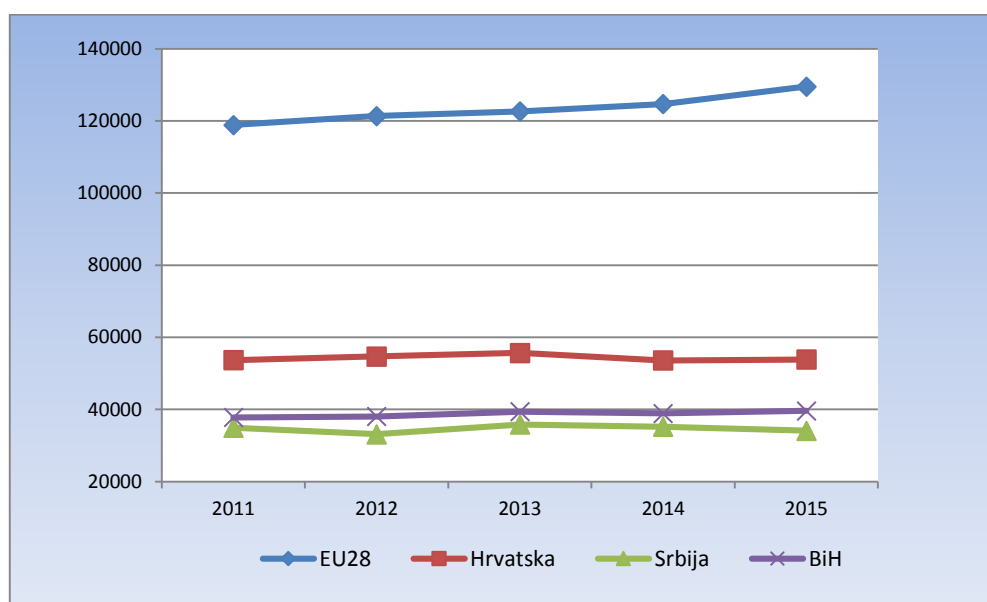
Produktivnost rada po zaposlenom u FBiH i RS

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Zavod za statistiku Republike Srpske

Uporedni podaci sa zemljama članicama Evropske unije ukazuju na izuzetno nizak nivo produktivnosti rada u Bosni i Hercegovini, pa tako i u entitetima. U najužem regionu primjetan je nizak nivo produktivnosti. U Hrvatskoj su pokazatelji produktivnosti rada bolji, ali su bez trenda rasta. Bosna i Hercegovina zaostaje u odnosu na zemlje članice Evropske unije i produktivnost je na nivou od 31% od EU prosjeka u 2015. godini.

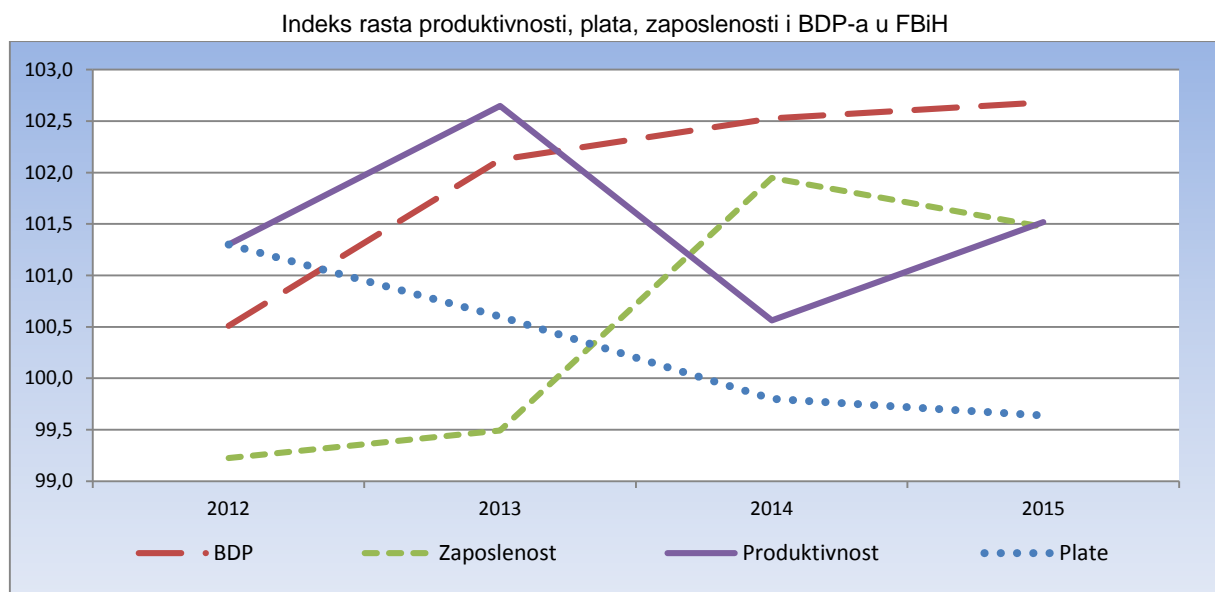
Produktivnost rada po zemljama

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku RS, Agencija za statistiku BiH, Državni zavod za statistiku RH, Republički zavod za statistiku Srbije, Eurostat.

Uporedo sa produktivnošću rada treba pratiti trend rasta i drugih pokazatelja kao što su plate, BDP i ukupan broj zaposlenih. Ukoliko se ostvari rast plata, značajno je razlikovati da li taj rast proizilazi iz rasta produktivnosti, a ne iz zaduživanja. Naime, finansiranjem rasta plata zaduživanjem, moguće je da podaci pokazuju rast plata praćen padom produktivnosti i stagnacijom BDP-a.

Posmatrajući FBiH, podaci pokazuju konstantan blagi rast produktivnosti, BDP-a i ukupnog broja zaposlenih, s tim što je rast produktivnosti sporiji u 2014. godini zbog većeg rasta zaposlenosti.

4. Identifikacija problema niske produktivnosti rada

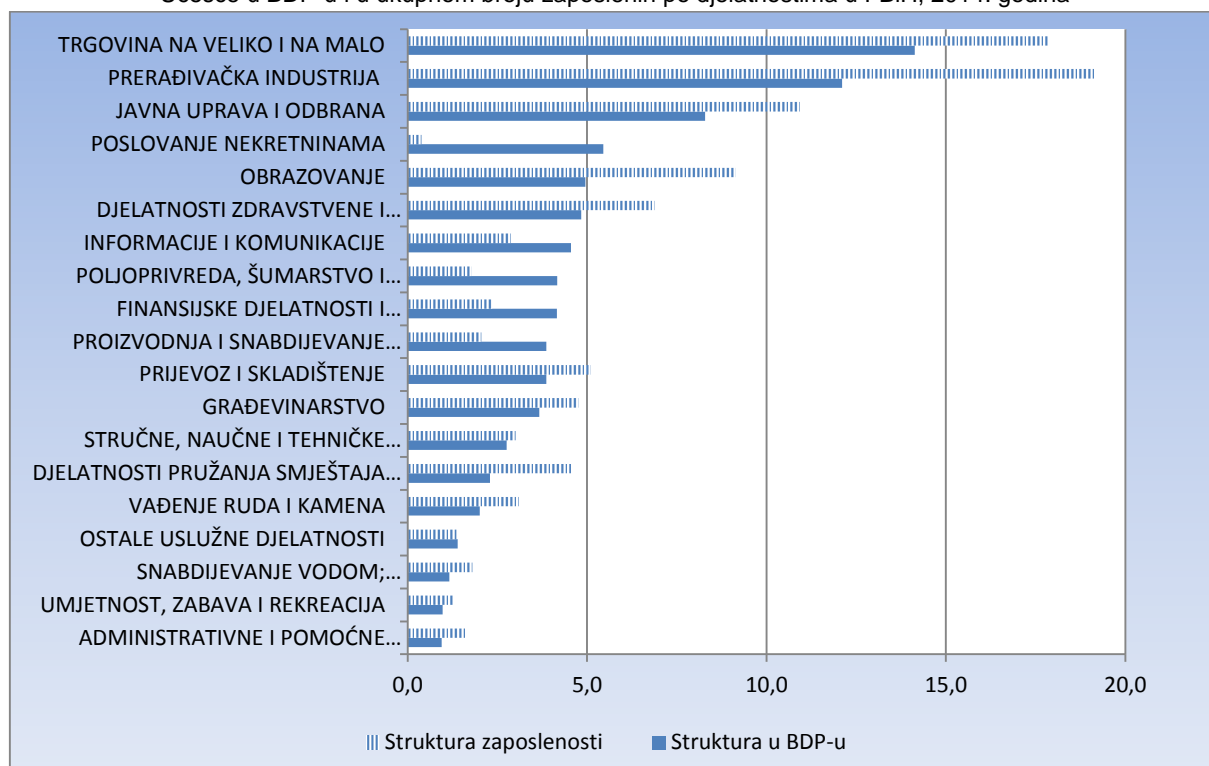
Predstavljeni podaci o produktivnosti rada pokazuju da Bosnu i Hercegovinu karakteriše niska produktivnost, što ograničava mogućnosti dugoročnog ekonomskog rasta i onemogućava jačanje konkurentske pozicije domaće ekonomije. Da bismo saznali gdje proizvodnja nije efikasna (niska produktivnost), potrebno je rasčlaniti i analizirati produktivnost rada po sektorima.

U FBiH, posmatrano kroz udio u BDP-u, sektor trgovine, prerađivačke industrije i javni sektor imaju dominantno učešće u odnosu na ostale sektore. Proizvodnja u ovim sektorima stvara najveći dio ukupne proizvodnje, što naglašava važnost nivoa produktivnosti rada u tim sektorima.

U sektorima trgovine, prerađivačke industrije i javnom sektoru je takođe i najveći udio zaposlenih. Evidentan je nepovoljan odnos udjela broja zaposlenih u FBiH i udjela u

BDP-u za sva tri sektora, odnosno veći udio u ukupnom broju zaposlenih ostvaruje niži udio u BDP-u u ovim sektorima.

Učešće u BDP-u i u ukupnom broju zaposlenih po djelatnostima u FBiH, 2014. godina

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Obrada FZZPR

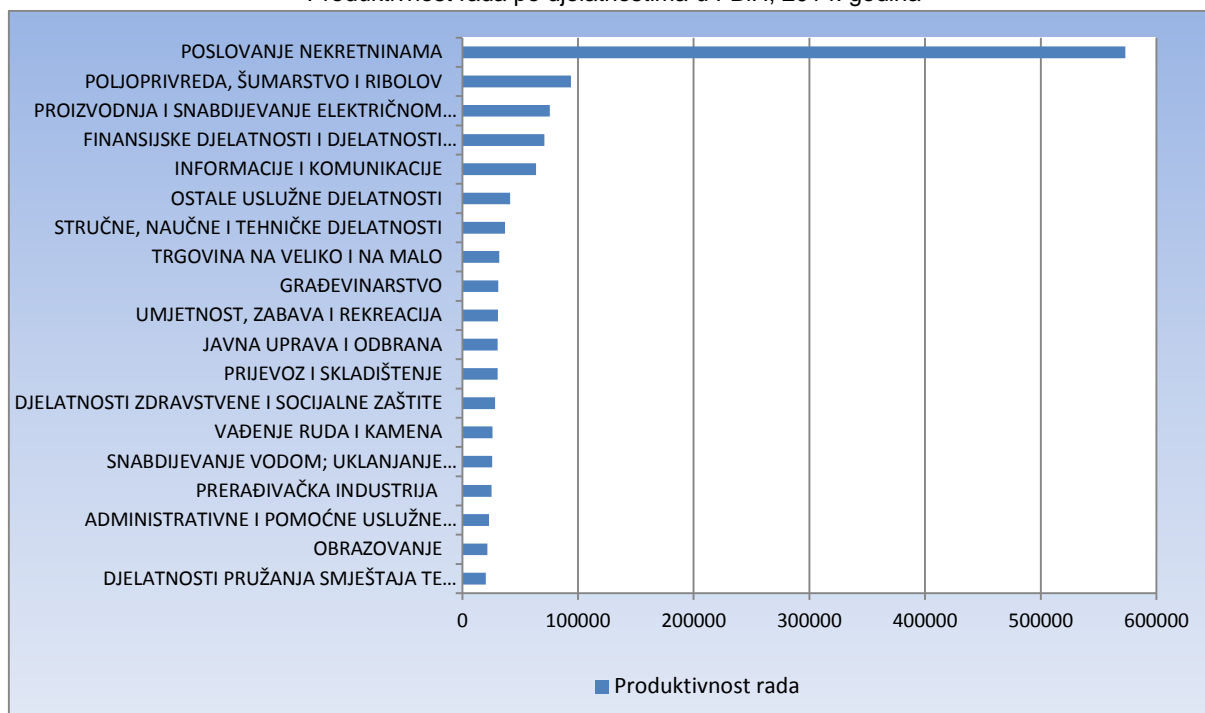
Najnepovoljniji odnos je u sektoru prerađivačke industrije, gdje se sa učešćem od 19,2% zaposlenih u FBiH stvara 12,1% ukupnog BDP-a. U sektoru trgovine je nešto bolji odnos gdje 17,8% zaposlenih stvara 14,1% ukupnog BDP-a. Javni sektor ima takođe negativan odnos, jer 10,9% zaposlenih stvara 8,3% ukupnog BDP-a.

S druge strane, povoljan odnos udjela broja zaposlenih i udjela u BDP-u zabilježen je u djelatnostima poslovanja nekretninama (0,4% zaposlenih stvara 5,4% ukupnog BDP-a), informacije i komunikacije (2,9% zaposlenih stvara 4,6% BDP-a), poljoprivreda, šumarstvo i ribolov (1,8% zaposlenih stvara 4,2% BDP-a), finansijske djelatnosti (2,4% zaposlenih stvara 4,2% BDP-a) i proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom (2,1% zaposlenih stvara 3,9% BDP-a).

Najveća produktivnost rada zabilježena je u djelatnosti poslovanja nekretninama, gdje jedan zaposleni godišnje u prosjeku stvori 573 hilj KM. Zaposleni u ostalim djelatnostima stvaraju daleko niže vrijednosti. Slijedeća rangirana djelatnost po produktivnosti rada je poljoprivreda (94 hilj KM godišnje po zaposlenom), te proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom (76 hilj KM godišnje po zaposlenom).

S druge strane, sektor prerađivačke industrije je nisko rangiran sa produktivnošću od 25 hilj KM po zaposlenom na godišnjem nivou.

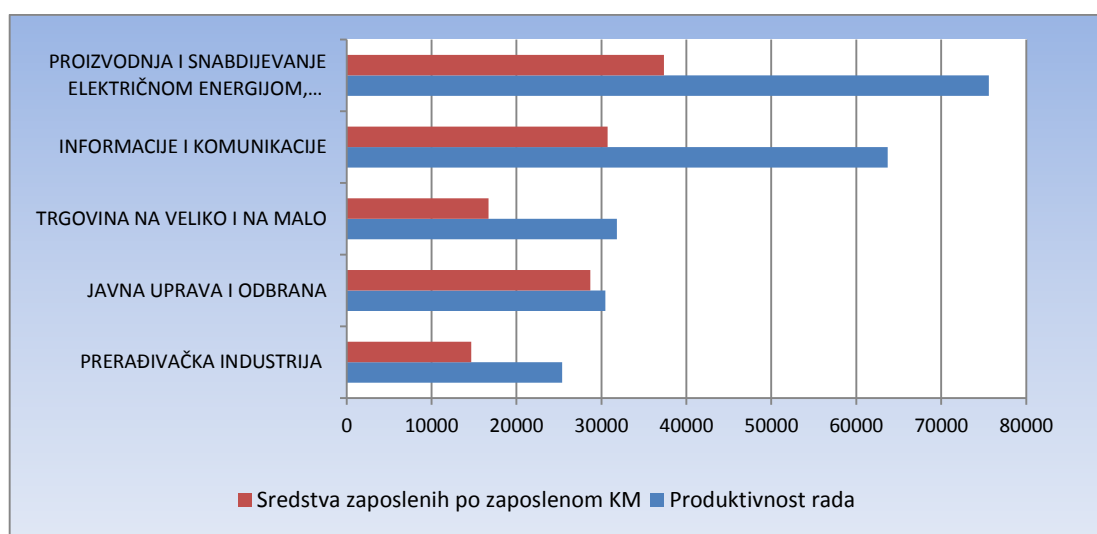
Produktivnost rada po djelatnostima u FBiH, 2014. godina

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Obrada FZZPR

Produktivnost rada se takođe treba tumačiti sagledavajući i podatke o troškovima rada. Učešće troškova rada u dodanoj vrijednosti govori o sofisticiranosti proizvoda/usluga koji se proizvode, kao i vrsti proizvodnje u smislu radno intenzivne ili kapitalom intenzivne proizvodnje. Podaci o prosječnim troškovima rada po djelatnostima pokazuju nisku produktivnost i visoko učešće troškova rada u sektoru javne uprave, gdje je razlika između stvorene dodane vrijednosti i troškova rada minimalna.

Produktivnost rada i troškovi rada po izabranim djelatnostima, FBiH 2014. godina

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Obrada FZZPR

S druge strane, razlika između stvorene vrijednosti i troškova rada značajno je veća u djelatnostima poput informacionih tehnologija i komunikacija te u proizvodnji i snabdijevanju električnom energijom. Iako su plate u tim sektorima iznad prosjeka, učešće troškova rada u stvaranju dodane vrijednosti je relativno nisko. Riječ je o proizvodima/uslugama sa visokom dodanom vrijednošću, tako da postoji prostor za dodatno povećanje zarada pa tako i značajniji interes investitora za ulaganje.

5. Faktori koji utiču na produktivnost rada

Produktivnost rada određena je nizom internih i eksternih faktora. Pored eksternih faktora kao što su društvenopolitički sistem, ekonomska politika, radno zakonodavstvo i sl., produktivnost rada određena je i načinom organizacije tehnoloških procesa i procesa rada, stepenom tehnološkog razvoja, te upravljačkim vještinama menadžmenta i osposobljenošću zaposlenih. Dakle, povećanje produktivnosti rada zahtijeva kombinaciju mjera ekonomske politike i sistemskih intervencija na više područja istovremeno, a ključno je ulaganje u tehnologiju, ljudski kapital i organizacioni razvoj. Iskustva pokazuju da produktivnost rada raste korištenjem savremene opreme i naprednih tehnoloških rješenja, ulaganjem u radnike koji su osposobljeni da prihvate i koriste modernu tehnologiju.

Održavanje, a i jačanje, konkurentne pozicije je jedino moguće uz kreiranje inovativnih aktivnosti i tehnološki razvoj. Po strukturi industrija, BiH pripada grupi ekonomija sa nisko-tehnološkim industrijama kao što su prerada drveta i proizvodnja namještaja, proizvodnja tekstila, papira, kože itd. Za promjene u strukturi industrije neophodna su ulaganja u istraživanje, inovacije i razvoj tehnološke baze. Takođe, veoma bitan element konkurentnosti je poreska konkurentnost kojom se obezbjeđuju niži troškovi rada poslodavaca i veća produktivnost. Zbog toga je neophodno raditi na rasterećenju privrede da bi preduzeća lakše napredovala.

Uz ulaganja u opremu i tehnologiju potrebno je istovremeno ulagati u ljudski kapital da bi radnici bili adekvatno obučeni da koriste modernu tehnologiju. Ulaganje u ljudski kapital podrazumijeva kontinuirano usavršavanje i osposobljavanje radnika kako bi koristili savremene tehnologije i bili produktivniji.

Nivo produktivnosti rada takođe zavisi od organizacije rada, radnog okruženja, uslova rada itd.